

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

С.Ю. ПАХОМОВ,

д.е.н., професор, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Еволюція концепцій і моделей конкурентоспроможності

Робота присвячена проблемі формування довгострокової стратегії конкурентоспроможності України на основі її системної інституалізації.

Ключові слова: конкурентоспроможність, чинники конкуренції, стратегія підвищення конкурентоспроможності, інституційні реформи.

Робота посвящена проблеме формирования долгосрочной стратегии конкурентоспособности Украины на основе ее системной институализации.

Ключевые слова: конкурентоспособность, факторы конкуренции, стратегия повышения конкурентоспособности, институциональные реформы.

The work is devoted to the formation of long term strategy of Ukraine's competitiveness on the basis of its system of institutionalizing.

Keywords: competitiveness, competitive factors, the strategy to improve competitiveness, institutional reforms.

Постановка проблеми. Процеси економічної глобалізації зумовили зростання наукового інтересу до проблеми міжнародної конкурентоспроможності, розв'язання якої сприятиме динамічному економічному розвитку й підвищенню рівня життя населення в різних країнах. Конкуренція національних економік особливо загострилася в умовах глобальної економічної кризи, яка кардинально змінює диспозицію країн на світовій економічній карті, що відображають провідні міжнародні рейтинги. Це стосується як країн – світових лідерів, так і країн–аутсайдерів. В умовах геоекон-

мічної невизначеності кожна країна має розробити власну стратегію конкурентоспроможного розвитку на основі його системної інституалізації.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Серед наукових праць, в яких досліджуються теоретичні основи конкуренції, її сучасні форми, міжнародне конкурентне середовище, аналіз причин і умов виникнення конкурентних переваг, а також проблеми забезпечення високої конкурентоспроможності окремих країн та пошуку ними новітніх форм її досягнення, необхідно виділити дослідження таких зарубіжних вчених, як Г. Азоева, В. Андріанова, Р. Вернона, Г. Грубера, Ч. Джонсона, С. Ємельянова, Н. Іванової, І. Кірцнера, С. Коуена, П. Кругмана, Г. Кулікова, В. Леонтьєва, С. Ліндера, Ф. Ліста, А. Маршалла, В. Марцинкевича, Дж. Міля, О. Михайлова, Дж. Мура, Б. Нейблаффа, Р. Нельсона, Б. Оліна, М. Познера, Дж. Сакса, П. Самуельсона, А. Селезньова, А. Сливоцького, А. Смітта, Р. Солоу, І. Спиридонова, С. Уінтера, Е. Чемберліна, Й. Шюмпетера, Ф. Хайєка, Г. Хамела, Дж. Хікса, О. Юданова та інших. Найбільш значущими дослідженнями міжнародної конкуренції та теорії конкурентних переваг країн, факторів що визначають конкурентоспроможність на мікро– та мезорівнях були виконані американськими та західноєвропейськими науковими центрами, зокрема дослідницькими групами М. Портера (США), А. Ругмана (Канада), Дж. Даннінга (Великобританія). По–перше, було представлено на академічному рівні нетрадиційне бачення місця і ролі національного середовища у розвитку країн із відкритою економікою. По–друге, значно розширилося поле аналізу інтернаціоналізаційного процесу,

оскільки враховувалися мікро– та макромотивація міжнародної економічної діяльності в їх взаємозв'язку. По–третє, важливою була орієнтація на досягнення і підтримання стабільної конкурентоспроможності національних економік.

У наукових працях відомих вчених провідних українських наукових центрів – Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України: О. Білоруса, В. Будкіна, І. Бураковського, М. Дудченка, Г. Климка, Ю. Мацейка, В. Новицького, Ю. Пахомова, О. Рогача, А. Румянцева, В. Сіденка, С. Сіденко, А. Філіпенка, О. Шнипка, О. Шниркова, в контексті дослідження становлення глобальної моделі розвитку, трансформацій у структурі світової економіки, сучасних тенденцій інтернаціоналізації та міжнародної економічної інтеграції, питань зовнішньоекономічної стратегії України значна увага приділяється світовому досвіду розробки та реалізації конкурентних стратегій окремих країн та створення передумов для ефективної зовнішньоекономічної політики України за умов міжнародного конкурентного середовища, що глобалізується. Колектив інституту економічного прогнозування НАН України, який очолює академік В. Геєць, зосереджує свої дослідження на теоретико–методологічних засадах конкуренції та конкурентоспроможності на рубежі ХХ–ХХІ ст., макро– і мікроекономічні, галузеві, регіональні та міжнародні аспекти конкурентності. В монографії за його редакцією «Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку» досліджуються трансформаційні перетворення в Україні протягом 1990–2002 років та пропонується обґрунтування стратегії розвитку економіки України на довгострокову перспективу, за якою узгоджено та гармонізовано цільові орієнтири стабільного економічного зростання, підвищення якості життя, інституційних перетворень, інноваційно–інвестиційної модернізації, структурно–технологічного оновлення, антикризового регулювання, інтеграції у світову економіку на конкурентних засадах та становлення нової моделі міжнародної конкурентоспроможності країни. В монографії «Конкурентоспроможність національної економіки» за загальною редакцією Б.Є. Кваснюка досліджено макроекономічний зріз конкуренції, який уперше подається з використанням даних Національних рахунків і міжгалузевого балансу України стосовно структури і пропорцій валової доданої вартості по країні та по видах економічної діяльності, валового випуску товарів та послуг. Уперше зроблено мікроекономічні оцінки конкуренції на товарних ринках, побудовані на основі анкетування близько 1000 українських підприємств.

Вчені Інституту стратегічних досліджень теж досліджують проблеми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки України в умовах зростання її відкритості та поширення тенденції економічної глобалізації. Так, у монографії Я.А. Жаліла «Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави» визначаються теоретико–методологічні засади формування сучасних

чинників конкуренції, які базуються на інноваційній моделі розвитку, аналізуються особливості еволюції мікроекономічних процесів та заходів економічної політики в Україні в період економічного зростання з точки зору їхнього впливу на стан конкурентоспроможності національної економіки [1]. Особливу увагу вчені приділяють формулюванню обґрунтованих практичних рекомендацій щодо комплексу заходів економічної політики, які складають в цілому стратегію забезпечення конкурентоспроможності.

Мета статті. Багато аспектів даної наукової проблеми залишається недостатньо розкритими та обґрунтованими, тому потребують подальшого дослідження теоретико–методологічні засади феномена конкурентоспроможності в глобальному середовищі. Визначення категорій конкурентного статусу країни, конкурентного середовища, конкурентоспроможності нації та взаємозв'язків між ними недостатньо висвітлені сучасними науковцями. В цьому контексті вимагають удосконалення сучасні методики оцінки конкурентних позицій країн та визначення факторів і ступеня їх впливу на конкурентний статус, а також подальше прогнозування їх майбутніх рівнів.

Виклад основного матеріалу. В наш час важлива для більшості країн світу проблема, які економіки займуть вершини рейтингу конкурентоспроможності в майбутньому і які шляхи підвищення конкурентоспроможності для окремої економіки будуть найбільш ефективними, вирішуються в умовах функціонування всієї світової економіки, що змінюються. Таким чином, коли немає єдиної думки про те, яким шляхом піде майбутній світовий розвиток після фінансової і економічної кризи, виникає потреба в розробці стратегії підвищення національної конкурентоспроможності. Якщо відкласти вирішення цього питання на післякризовий час, коли виявляться основні тенденції подальшого розвитку світової економіки, то це призведе до програшу в конкурентоспроможності, оскільки це пов'язано з необхідністю формування не тільки стратегій, а й відповідних інститутів розвитку для досягнення стійкого економічного і соціального стану.

Одним із завдань методології конкурентоспроможності в парадигмі глобального розвитку на думку О. Швиданенка є «переосмислення та доповнення окремих методологічних підходів до міжкрайового аналізу з метою позиціонування суб'єктів господарювання у глобальному просторі за критерієм рівня їх конкурентоспроможності на основі виділення об'єктивних і найвагоміших індикаторів інтегрованих індексів [2]. Залишаються поза увагою такі питання, як вибір сучасних засобів забезпечення міжнародної конкурентоспроможності держави та методів створення і утримання конкурентних переваг.

Зокрема, відсутні ґрунтовні комплексні наукові дослідження механізму міжнародної конкуренції, методів створення і утримання конкурентних переваг в умовах динамізації середовища міжнародної економічної діяльності. Удосконалення потребують сучасні методики оцінки впливу інноваційного фактора на рівень конкурентоспроможності національних економік та характер їх конкурентних переваг та

потребує більш детального дослідження проблема розбудови ефективної національної інноваційної системи, а також шляхи подолання технологічного розриву з країнами – світовими інноваційними лідерами.

За твердженням сучасних науковців у галузі міжнародної конкурентоспроможності «конкурентоспроможність в умовах глобалізації базується на поєднанні конкурентоспроможності націй, регіонів і фірм» [3]. Так, в останні десятиріччя відбувається формування нової парадигми конкурентоспроможності, продукуються нові методи управління конкурентоспроможним розвитком на корпоративному, державному, міжнародному і глобальному рівнях.

Конкурентоспроможність країн у глобалізованому світі розглядається нами як синергетичний ефект поєднання виробничої та споживчої конкурентоспроможності, що є розвитком ідеї О. Швиданенка щодо розгляду системи «двох пов'язаних, але самостійних видів конкурентоспроможності – споживчої та виробничої, які у своєму поєднанні (але системному, а не механічному) формують поняття» [4]. При цьому реалізується комплексний підхід з оцінкою науково-технологічних, інформаційних, економічних, політичних, соціокультурних і цивілізаційних факторів для високої конкурентоспроможності корпорацій, галузей, регіонів, кластерів, країн, інтеграційних угруповань.

Актуальною на сьогодні є також проблема теоретичного обґрунтування необхідності розробки державної стратегії підвищення конкурентоспроможності України та шляхів її реалізації. Значний модифікаційний потенціал як у теоретичному плані, так і в процесі розроблення практичних рекомендацій щодо формування адекватних сучасному конкурентному середовищі національних стратегій економічного розвитку мають методологічні підходи з виділенням факторних, інвестиційних та інноваційних типів (стадій) міжнародної конкурентоспроможності національних економік.

Ми погоджуємося із Я. Жаліло, що «в перехідній економіці недостатньо просто встановлювати «рамкові умови» для конкуренції в розрахунку на те, що дія «конкурентного порядку» забезпечить ефективне функціонування економічної системи. Слід розібратися в суті умов та механізмів конкуренції та формування конкурентоспроможності [5]. Однак у сучасних умовах для України актуальними є не просто питання забезпечення факторної конкурентоспроможності (для чого є необхідні, хоча до останнього часу і не використані ресурсно-технологічні передумови – запаси корисних копалин, сільськогосподарські угіддя, кваліфікована робоча сила, науково-технічна база, вигідне гео економічне положення), а й проблема трансформації початкових (факторних) переваг в інвестиційні та науково-технологічні. Для цього потрібна чітка (а в кризових умовах і досить жорстка) державна стратегія.

Важливим проявом трансформацій, здійснюваних під впливом транснаціоналізації, є інституціоналізація стихійно трансформованого світогосподарського простору. У результаті в останнє десятиліття особливо транснаціональне

виробництво не тільки істотно розширилося, але і стало більш інституціоналізованим, оскільки стратегічні союзи, субконтракти, спільні підприємства та інші форми договорів упорядкували внутрішньофірмові мережі і операції. Цьому сприяло дерегулювання, яке послабило контроль за прямими іноземними інвестиціями і переміщеннями капіталу.

Інституціоналізація трансформацій, що відбулася у світі, додала перетворенням небачений раніше динамізм та істотно раціоналізувала виробничу діяльність, збільшивши можливості підвищення доходів. Причому це відбулося за рахунок істотного розширення можливостей транснаціональної активності і розвинених країн, і країн, що розвиваються, зокрема за рахунок оптимізації їх спеціалізації, а значить у результаті вдосконалення всієї системи міжнародного розподілу праці. Адже подібна ситуація в умовах глобалізації не може бути постійною; вона змінюється під впливом багатьох чинників, і особливо у міру впровадження нових технологій. Відповідно міжнародні моделі порівняльних переваг час від часу теж змінюються; і економічні агенти будь-якої країни вимушені постійно перерозподіляти ресурси, даючи відповідь на виклик з боку торгівлі. Уряди виявляються все більше обмеженими в своєму впливі на інформаційні, фінансові та інші процеси.

Ряд функцій національних держав перехоплюють ТНК, інститути цивільного суспільства, неурядові організації, а то і злочинні групи і співтовариства. Влада стає аморфною, а суверенні межі розмиваються. Зокрема, С. Афонцев стверджує, що «роль уряду в економіці – як інституту, що забезпечує ефективність функціонування ринкового механізму або така, що заміщує його у виконанні критично важливих для економічної системи функцій є суттєво важливим фактором для розуміння процесів, що точаться в економіко-політичній системі» [6]. Еволюція концепцій та моделей конкурентоспроможності пов'язана із еволюцією моделей економічного розвитку, що, у свою чергу є функцією інституційно-економічної політики.

Як плюси, так і мінуси виявляються на всіх полюсах глобалізації, тобто і в центрі, і на периферії. Проте розподіл позитивів і негативів нерівномірний і асиметричний у тому сенсі, що перші все більше зосереджуються в центрі, а другі – на світовій периферії. Більш того, ця полярність з роками не залягоджується, а наростає.

Погодимось, що в цих умовах проблема приборкання негативних сторін глобалізації перетворюється в надзадачу не тільки по лінії «центр-периферія», а й у контексті виживання людства, тобто (з урахуванням чинника природних катастроф) – життя на планеті. Почнемо з того, що в найоб'єктивнішій стороні глобалізації закладені і позитив, і негатив. Адже сама по собі економічна взаємодія сильних і слабких (як фірм, компаній, так і економік держав) обертається виграшем перших і програшем других. Узагальнено це виражається в тому, що суб'єкти високої продуктивності в ході ринкового обміну винагороджуються доданою вартістю більшою мірою, ніж суб'єкти низької продуктивності. А якщо

останні в якійсь мірі «вивертаються», – то це лише посилює ситуацію, оскільки виграш забезпечується за рахунок низької зарплати, тобто ціною консервації бідності.

Додамо до цього, що чинники домінування сильних над слабкими властиві ринку як такому (тобто його примітивному варіанту). В глобальному економічному середовищі накладаються і інші численні переваги сильних, які доводять нееквівалентність до такого абсолюту, в межах якого назавжди, як здається, закріплюється відсталість цілих світів і з'являються так звані кінчені країни, тобто країни, геть позбавлені долі.

Прихильники нічим не приборканого ринку, і його високо-розвиненої форми, – глобального капіталізму, – вважають, що об'єктивні переваги всесильні, і корегуванню (тобто нібито насильству) не підлягають. Але це не так. Пригадаємо, що саме на цьому ґрунті – на ґрунті визнання всесилля інтересів привласнення виникли колись і суперечності між працею і капіталом, що вважалися нерозв'язними. Але оскільки справа зайшла далеко і виникло відчуття революції, західний капіталізм (на відміну від російського) знайшов у собі сили відкупитися від гнівних революційних мас і підвищенням заробітків, підтримкою безробітних, і широкомасштабними соціальними програмами. Відбулися епохальні інституційні перевлаштування, що забезпечили масштабний перерозподіл доходів на користь людей праці, і на місці здавалося б невикорінного класового протистояння запанувала солідарність, що врятувала передові країни капіталізму від кривавих пролетарських революцій. Звичайно, в глобальній ситуації суперечності переносяться на інший рівень: вони виходять за межі національних держав на наддержавний рівень і не піддаються рішенням навіть наймогутніших урядів.

Розглянемо деякі напрями, в межах яких формування Заходом процесів глобалізації під свої стратегічні інтереси була найбільш очевидною і найбільш відчутною; причому відчутною незахідними країнами в основному з деструктивних позицій. Перш за все в цьому сенсі слід згадати проект так званого Вашингтонського консенсусу МВФ, що реалізується через рецепти, і інших міжнародних фінансово-економічних і торговельно-економічних (СОТ) організацій. Уже наголошувалося, що задум Вашингтонського консенсусу – в заміні в 70-х роках національно-державно орієнтованої кейнсіанської моделі економічного реформування моделлю монетаристською. Модель ця виявилася, що стало очевидним, розрахованою на злам національно-державних меж, на повну відкритість (незахідних країн) і на розчищення внутрішніх ринків для оволодіння ними транснаціональним (в основному західним) капіталом. І збіг реалізації Вашингтонського консенсусу з початком бурхливого процесу глобалізації не випадковий. Саме рецепти Вашингтонського консенсусу, що накладаються на глобалізацію, дали можливість так бурхливо і прискорено перерозподіляти світове багатство на користь транснаціональних компаній і провідних країн Заходу.

До речі, природу задуму видно вже в тому, що Захід не використав для себе рецепти Вашингтонського консенсусу.

Більш того, в США та інших країнах Заходу із самого початку було відомо, що монетаристська концепція МВФ для економіки (і сильна, і тим більше, слабка) є деструктивною і навіть руйнівною. Про це, зокрема, відверто (підводячи підсумки діяльності МВФ) заявив колишній перший віце-президент Світового банку, видатний американський учений Дж. Стігліц: «Іронія положення МВФ за останні вісім років полягає в тому, що поки адміністрація Клінтона займалася просуванням принципів Третього шляху у себе удома... у діях Американського казначейства на міжнародній арені (безпосередньо і через МВФ)... реалізувалися ті ідеї, які були знехтувані в самій Америці» [7].

Технології, розраховані на впровадження у свідомість штампів монетарного реформаторства, розроблялися з великою ретельністю, включаючи не тільки ідеологічні, а й організаційні аспекти. Знаковим було саме покладання завдань планетарного реформування на так званий Вашингтонський консенсус. Це було свого роду зібрання представників провідних країн і повністю підвладних США інститутів, таких як МВФ, Світовий банк та ін. Сам процес нав'язування моделі МВФ супроводжувався небаченою за масштабами інформаційною атакою щодо рятівної ролі монетаризму. Країнам і народам через ЗМІ нав'язали переконання, що модель МВФ єдина і безальтернативна. І це притому, що у світі успішними країнами застосовувалися десятки гідних уваги моделей з рекомендаціями, прямо протилежними рецептурі МВФ. Адепти МВФ не зупинялися перед фальсифікацією і псевдорекламою, наприклад нагородження Китаю, що відкинув рецепти МВФ як шкідливі, премією за нібито реалізацію емвеєфовських рекомендацій [8].

Уся рецептура, розрахована, по суті, на зомбування країн-клієнтів, заснована була свідомо на спритному перекручуванні фактів з метою навіювання вигідних Заходу «істин». Практично не було жодної економічної істини, що впроваджується в суспільну свідомість, яка не була б збочена на користь глобальної монетаристської експансії. Причому особливо жорстке нав'язування рецептів від МВФ мало місце в країнах-неофітах, таких як Україна і Росія, позбавлених у частині ринкового досвіду якого-небудь імунітету. Нашим народам вселялося, що держава має зійти з економічної арени, що ринок сам все розставить по своїх місцях. І це в той період, коли Захід у себе вдома підсилював роль, ускладнював функції і підвищував витрати держави. До того ж сам лібералізм, що сповідується Заходом, припускав істотне підвищення її ролі саме на етапі реформування.

Далі підопічним країнам, що вплуталися в ігри з МВФ, нав'язувалися як рятівні ідеї раптової зовнішньоекономічної відкритості, що відразу прирікало країни, позбавлені на старті конкурентоспроможності і ринкового середовища, на розорення індустріального потенціалу, краху науки і здаванні ринкових позицій глобальним гравцям. Щонайпотужніші зомбуючі акції нав'язування псевдореформаторських штампів і психологічного маніпулювання проводилися в на-

ших країнах і у зв'язку з рішенням завдань захоплення ринку імпортом, впровадження рецептів стиснення грошової маси, знеструмлення соціальної сфери, виведення фінансових потоків з країни на той же Захід.

При цьому легко пригадати, що все, що робилося по лінії рецептури МВФ, по всіх каналах ЗМІ оголошувалося єдино правильним. А заперечувати не тільки було складно (адже ЗМІ відразу ж опинилися в руках маніпуляторів), а й психологічно нестерпно. На кожного, хто виступав проти рецептів МВФ, наклеювалися ганебні ярлики «супротивників реформ», що «кличуть в ганебне минуле», «червоно-коричневих» і просто відсталих. ЗМІ, воїни підготовуваних Заходом фондів, а також «незалежні» експерти неурядових організацій, а то й просто волонтери-активісти, обдурені шквалом пропаганди, практично позбавляли суспільство здатності поглянути на те, що відбувається неупередженим поглядом. Невдачі реформ пояснювалися відсутністю рішучості і непослідовністю при проведенні бездоганних реформаторських задумів, пограбування народу трактувалося як плата за минуле. При цьому «реформаторів» не бентежило, що в тій же успішній Польщі або Угорщині від рецептів МВФ відмовилися.

Потрібно віддати маніпуляціям МВФ належне. Їхня хватка і кваліфікація не поступалася в ефективності високому мистецтву найбільш витончених режимів тоталітаризму. Вони засвоїли, та і знали із минулого, що говорити з масами треба на мові відчуттів і вірувань, а не розумних доводів, доказів і знання. Враховано було в ході проведених в Україні реформ і та вельми важлива для маніпулювання обставина, що з людиною голодною, та ще й тремтячою від холоду і безвихідності, можна робити що завгодно, причому безкарно.

Значення чинника маніпулювання суспільною свідомістю концентровано виявляється в тому, що саме маніпулятивні інформаційні технології забезпечують на світовій арені найбільший прибуток. І якщо повернутися до питання про розрив, що стрімко зростає, в доходах багатих і бідних країн, то всі ці явища, що створюють загрозу існуванню людства, обумовлені найбільшою мірою саме чинником психологічного поневолення. Адже саме внаслідок психологічного нав'язування Україні і Росії реформаторської моделі, розрахованої на розгром економіки, з Росії виведено в західні банки і офшори від \$300 млрд. до \$800 млрд., а з України – більше \$40 млрд. [9]. Домальовуючи характеристику зомбуючих технологій (особливо так званих «метатехнологій»), слід зазначити, що вони ніколи і нікому не продаються і тримаються під суворою таємницею. Адже вони, за великим рахунком, не тільки надвидіні, а й злочинні.

Прихильники неоліберальних догматів, орієнтуючи бізнес-суб'єкти на стихію ринку, відкривають тим самим двері формуванню ринкового хижачтва як головного мотиву бізнес-діяльності. А тим часом вважається, що людська діяльність тільки тоді буває творчою і благодійною, коли мотиви економічні, що орієнтовані на власні вигоди, поєднуються з мотивами суспільними, зокрема етичними.

Позитивну роль у долі країн, що розвиваються, виконувала така організація, як ЮНКТАД, – конференція ООН з торгівлі і розвитку. Виконуючи місію форуму країн третього світу, вона немало зробила як інструмент допомоги бідним країнам, у тому числі й у «вибиванні» поступок від багатих держав.

Багато корисного робив і робить для глобальної периферії Світовий банк. Значні інвестиційні проекти, що привносять до країн, що розвиваються, сприяють їх наздоганяючому розвитку. Знаковою є і роль Світового банку у викритті руйнівної діяльності МВФ. Світовий банк на собі відчув згубність емвеефовських реформаторських процедур, оскільки ці рецепти стримували, а то й виключали можливості реалізації інвестиційних проектів, якими займався банк. Неоднозначними можуть бути для країн, що розвиваються, і ті міжнародні організації, які поводяться як би амбівалентно: тобто від них можна отримати і користь, і шкоду. Такою організацією є, наприклад, СОТ, чії правила є достатньо гнучкими, а сама організація у разі наполегливості країни може дати імпульс успішному розвитку.

Та все ж позитиви не запобігають і навіть істотно не пом'якшують ті руйнівні наслідки глобалізації, які не в останню чергу пов'язані з політикою, що проводиться провідними глобальними гравцями на світогосподарському просторі. І ця обставина спонукає зосередитися, перш за все, на ризиках і небезпечних деформаціях, що йдуть в основному від євроатлантичного ядра у бік периферії.

Висновки

В останні десятиріччя окреслюються контури нової парадигми теорії конкурентоспроможності і продукуються інтегративні методи управління конкурентоспроможністю. При цьому застосовується комплексний підхід до оцінки широкого спектру факторів розвитку (науково-технологічних, інформаційних, економічних, політичних, соціокультурних, цивілізаційних). Традиційні методи визначення національної конкурентоспроможності лише на основі переваг у зовнішній торгівлі не дають змоги визначити реальний конкурентний статус і вибрати ефективну стратегію розвитку. При цьому слід враховувати особливу роль інститутів як для забезпечення стійкості економіки, так і для нарощування її конкурентних переваг. Ефективна національна інституційна система тут є фактором конкурентоспроможного розвитку країни, її економічного і соціального прогресу на інноваційній основі.

Список використаних джерел

1. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я.А. Жаліло. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
2. Швиданенко О.А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти / О.А. Швиданенко; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. В. Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2007. – 312 с.

3. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. – Т. 2 / За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – 576 с.

4. Швиданенко О.А. Виробнича і споживча конкурентоспроможність країн: конкурентоспроможність: сутність, взаємозв'язок та система оцінювання / О.А. Швиданенко // Ринок цінних паперів. – №7. – 2010. – С. 9–15.

5. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Жаліло Я.А., Базилюк Я.Б., Белінська Я.В. та ін.; за ред. Я.А. Жаліло. – К.: НІСД, 2005. – 162 с.

6. Афонцев С. Экономическая политика и модели экономического развития / С. Афонцев // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – №4. – С. 40–47.

7. Stiglitz <http://www.amazon.com/Globalization-Its-Discontents-Joseph-Stiglitz/dp/0393324397> J.E. Globalization and Its Discontents / <http://www.amazon.com/Globalization-Its-Discontents-Joseph-Stiglitz/dp/0393324397> J.E. Stiglitz <http://www.amazon.com/Globalization-Its-Discontents-Joseph-Stiglitz/dp/0393324397>. – W.W. Norton&Company, 2003. – 280 p.

8. Ротбард М. Власть и рынок. Государство и экономика / М. Ротбард; пер. с англ. Б.С. Пинскера под ред. Г. Сапова. – Челябинск: Социум, 2010. – 417 с.

9. Конкурентоспроможність економіки України: галузевий і територіальний аспекти: монографія / Тараненко І.В., Катан Л.І., Пирог О.В. та ін.; за ред. І.В. Тараненко; Дніпропетр. ун-т економіки та права. – Д.: Вид-во ДУЕП, 2009. – 236 с.

В.А. ПРЕДБОРСЬКИЙ,
д.е.н., професор, Національна академія внутрішніх справ

Віртуалізація власності як причина поширення тінізаційних процесів в Україні

У статті розглядаються засади запровадження в Україні ефективної структури форм власності, реальний процес їх деформації як причини поширення тіньової економіки.

Ключові слова: економічні інститути, інституційна пам'ять, «пучки» прав власності, община, соборна особа, солідарні групи, біполярні структури.

В статье рассматриваются основания введения в Украине эффективной структуры форм собственности, реальный процесс их деформации как причины распространения теневой экономики.

Ключевые слова: экономические институты, институциональная память, «пучки» прав собственности, община, соборная личность, солидарные группы, биполярные структуры.

The bases of introduction in Ukraine of effective structure of patterns of property, real process of their deformation as reason of extending of shadow economy are examined in the article.

Keywords: economical institutes, institutional memory, «bunch's» of property rights, community, consular personality, solidary groups, bipolar structures.

Постановка проблеми. Процеси деформації (віртуалізації) нормативно задекларованої структури власності, викликані цим масштабні загрози з боку суттєвої тінізації соціально-економічних процесів обумовлюють необхідність створення системної їм протидії, в тому числі гносеологічними засобами, зокрема пошук адекватної структури власності.

В зв'язку з цим подолання кризової тенденції у відтворенні неефективних прав власності є актуальним напрямом економічних досліджень, засобом поглиблення вивчення природи тіньових механізмів.

Необхідність протидії тіньовій економіці знайшла відображення у ряді важливих законодавчих, нормативно-правових актах держави, таких як Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003, №84/2003), проект Державної програми детінізації економіки, Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005, №1615/2005), постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки» (2006, №1767), з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання, цілий ряд відомчих актів тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних досліджень з тіньової економіки відносяться праці В.Д. Базиловича, А.В. Базилюка, О.І. Барановського, В.М. Бородюка, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, С.О. Коваленка, І.І. Мазур, В.О. Мандибури, В.М. Поповича, О.В. Турчинова та інших. Значний внесок у розробку адміністративно-правових, кримінально-правових, кримінологічних аспектів протидії тіньовій економіці здійснили вітчизняні вчені-юристи. В той же час у зв'язку з недостатнім системним вивченням явища тіньової економіки звернення до пошуку